

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΠΑΤΡΩΝ
UNIVERSITY OF PATRAS

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Ενότητα 11: Το δίκαιο ως επιστήμη

Παρούσης Μιχαήλ

Τμήμα Φιλοσοφίας

ΑΝΟΙΚΤΑ ακαδημαϊκά
μαθήματα **ΠΠ**

Σκοποί ενότητας

κατανόηση των εννοιών:

1. Νομική κρίση
2. Υποσχετικές δικαιοπραξίες
3. Γενικές αρχές
4. Ενοχικό δίκαιο
5. Εμπράγματο δίκαιο
6. Οικογενειακό δίκαιο
7. Κληρονομικό δίκαιο

1. Ανακεφαλαίωση

Μέχρι στιγμής έχουμε ασχοληθεί με το δίκαιο ως ένα σύνολο κανόνων τεθειμένων με προκαθορισμένες διαδικασίες και στηριζόμενων σε ηθικοπολιτικές αρχές δικαιοσύνης, οι οποίοι ρυθμίζουν κατά τρόπο εξαναγκαστό τις σχέσεις των ανθρώπων που συμβιώνουν σε μια κοινωνία οργανωμένη σε κράτος.

Σε αυτό τον ορισμό καταλήξαμε αφού εξετάσαμε τη διαφορά ανάμεσα στις σχολές του νομικού θετικισμού και του φυσικού δικαίου και επίσης αφού θεωρήσαμε κατ' ιδίαν τις σχέσεις δικαίου και πολιτικής και δικαίου και ηθικής. Και όλα αυτά τα κατανοήσαμε χρησιμοποιώντας το νομικό κείμενο του Συντάγματος.

Πέρα από ένα σύνολο κανόνων είχαμε πει ότι το δίκαιο είναι και ένα σύνολο πρακτικών και ένα ιδιόλεκτο γνωστικό σύστημα.

2. Οι ιδιαιτερότητες του δικαίου ως αντικειμένου γνώσης

Στο σημείο αυτό θα δούμε ποιες είναι οι ιδιαιτερότητες του δικαίου ως αντικειμένου γνώσης και πώς αυτό το αντικείμενο γνώσης μπορεί να προκύψει μέσα από τις ειδικές εφαρμογές στις οποίες μας υποχρεώνει το δίκαιο.

Δηλαδή, όταν λέμε ότι κάτι είναι ένα σύνολο γνώσης, όπως για παράδειγμα η φιλοσοφία, όπου υπάρχει ένας κλάδος που ακολουθεί κάποιος, δεν έχουν όλοι την ίδια φιλοσοφία, υπάρχει αντικείμενο γνώσης διακριτό. Έτσι, λοιπόν και στο δίκαιο υπάρχει αντικείμενο γνώσης το οποίο μπορούμε να σπουδάσουμε σε ένα πανεπιστήμιο.

3. Το δίκαιο και η φιλοσοφία είναι επιστήμη;

Μπορεί να διδάσκουμε και να διδασκόμαστε φιλοσοφία στο πανεπιστήμιο αλλά αυτό δεν την κάνει αυτομάτως επιστήμη. Η φιλοσοφία είναι ένα γνωστικό αντικείμενο μιας ανώτατης σχολής αλλά οτιδήποτε διδάσκεται σε ένα πανεπιστήμιο είναι επιστήμη; Κι αν δεν είναι επιστήμη γιατί διδάσκεται στο πανεπιστήμιο;

Το ίδιο συμβαίνει με το δίκαιο. Το δίκαιο στηρίζεται στην εφαρμογή κανόνων δικαίου. Μπορούμε να το χαρακτηρίσουμε επιστήμη και με ποιες προϋποθέσεις; Θα δούμε αν το δίκαιο και η φιλοσοφία έχουν τουλάχιστον ένα μέρος το οποίο μπορεί να υποστεί επιστημονική επεξεργασία.

4. Σχετικά με την απαξία της νομικής ως επιστήμης (Kirkchman)

Ο Kirkchman έλεγε ότι η νομική δεν είναι επιστήμη, διότι καταρχήν δεν έχει ένα μόνιμο αντικείμενο αλλά είναι οι νόμοι είναι μεταβλητοί. Αρκούν τρεις αλλαγές λέξεων σε ένα νόμο και ολόκληρες βιβλιοθήκες νομικής δεν έχουν αξία. Η επιστήμη είναι κάτι το οποίο μένει και υπάρχει αναλλοίωτο, όπως οι νόμοι της βαρύτητας. Από την άλλη, αυτό που ζητάμε από το δίκαιο είναι να επιλύσει κάποιο πρόβλημά του. Τον ενδιαφέρει η πρακτική του ωφέλεια και όχι

οι επιστημονικοί όροι. Αυτά τα δύο ζητήματα μας προϊδεάζουν αρνητικά σε σχέση με μια επιστήμη του δικαίου.

5. Η νομική ονομάζεται επιστήμη

Θα έπρεπε όμως από την άλλη να δούμε ότι η νομική ονομάζεται επιστήμη και δεν είναι απλά μια παραγωγική επαγγελματική σχολή. Γιατί συμβαίνει αυτό; Η παράδοση της νομικής στηρίζεται στη δυνατότητα διαχείρισης ενός μεγάλου όγκου γνώσης. Δηλαδή, ο νομομαθής είναι κάποιος ο οποίος πρέπει να έχει στο μυαλό του πάρα πολλά ζητήματα που αφορούν την επίλυση κάθε υπόθεσης. Έτσι, έχει ένα περιβάλλον γνώσης το οποίο είναι ιδιαίτερο. Πρώτον, αφορά στο τι ισχύει σήμερα, δεύτερον, αφορά ίσως στο τι έχει ισχύσει διαφορετικά στο παρελθόν, τρίτον, αφορά σε μια γνώση του αν αυτό που ισχύει είναι ή δεν είναι σωστό, δίκαιο. Άρα, έχει ένα εξωτερικό κριτήριο για την ισχύ και τέταρτον, είναι και κάποιος ο οποίος θα μπορούσε να προτείνει τι θα έπρεπε να ισχύει. Θα μπορούσε να κάνει μία πρόταση μετατροπής του δικαίου, αναθεώρησης του δικαίου. Ο νομομαθής λοιπόν έχει μια γνώση και μία γνώμη πάνω στο δέον. Η γνώση του δικαίου είναι γνώμη. Δεν είναι οπωσδήποτε μια οριστική και αναμφισβήτητη γνώση. Ο νομομαθής συμβουλεύει για νομικά ζητήματα «juris consultus» και οι γνώμες των νομικών ονομάζονται «juris consulta». Έτσι, στο δίκαιο αυτό που μετράει είναι η γνώμη του νομικού πάνω στο τι είναι σωστό να γίνει και τι όχι.

6. Γνώμη νομικών που αφορά τον ίδιο τον χαρακτήρα και τον σκοπό του δικαίου

Σε αυτή τη συλλογή των γνωμών των νομομαθών που λέγεται πανδέκτης, στην αρχή του πανδέκτη λέει ότι οι βασικές αρχές του δικαίου για τη ρωμαϊκή παράδοση είναι:

Juris praecepta haec sunt:

- i. honeste vivere= να ζεις νόμιμα

- ii. *neminem laedere*= να μην βλάπτεις
- iii. *suum quicquid tribuere*= να αποδίδεις στον καθένα αυτό που του αξίζει

Αυτές οι αρχές έχουν κρατήσει μέχρι σήμερα, τουλάχιστον στο αστικό δίκαιο.

Έτσι, λοιπόν οι νομομαθείς είναι εκείνοι οι οποίοι μέσα από την επεξεργασία της παράδοσης του δικαίου και την έκδοση των γνωμοδοτήσεών τους διαμόρφωσαν μια μεγάλη γραμμή στο πώς πρέπει κανείς να εξετάζει τα νομικά ζητήματα.

7. Διαίρεση των νομικών πραγμάτων

Μια δεύτερη γραμμή που είναι επίσης από το ρωμαϊκό δίκαιο αφορά τη διαίρεση των νομικών πραγμάτων. Υπάρχουν νομικά ζητήματα τα οποία αφορούν τα πρόσωπα, τα πράγματα, τα αδικήματα. Κάθε φορά είμαστε σε μία κατηγορία υποθέσεων. Αυτή την κατηγοριοποίηση των υποθέσεων εάν τη βάλουμε σαν βασική δομή για να εντάσσουμε κάθε πρόβλημα σε ένα πρότυπο λύσης, πάλι θα έχουμε μία δουλειά που θα υπερβαίνει το εκάστοτε ισχύον δίκαιο. Άρα, λοιπόν στα νομικά έχουμε πάρα πολλές βασικές κατηγορίες που πρέπει να τις μάθουμε σαν νομικοί για να μάθουμε να σκεπτόμαστε.

8. Κανόνες ουσίας/περιεχομένου και κανόνες δικονομικοί

Για παράδειγμα, οι κανόνες του δικαίου χωρίζονται σε κανόνες ουσίας/περιεχομένου, δηλαδή αυτοί που λένε τι θα γίνει σε κάποια περίπτωση που κάποιος παραβεί το δίκαιο, και σε κανόνες δικονομικούς, οι οποίοι λένε ποιο δικαστήριο είναι αρμόδιο.

9. Σε τι αφορούν οι ουσιαστικοί κανόνες

Εάν έχω ένα δίκαιο που στηρίζεται σε κανόνες περιεχομένου/ουσίας πάλι μπορώ να τους ξεχωρίσω ανάλογα με τον τομέα της καθημερινής ζωής, όπου αυτοί έχουν μία εφαρμογή. Δηλαδή, οι ουσιαστικοί κανόνες μπορούν να αφορούν τις σχέσεις των ανθρώπων/προσώπων, τις απόλυτα απαγορευμένες πράξεις, στη σχέση των πολιτών με την διοίκηση.

10. Σχέσεις των ανθρώπων

Όταν έχουμε να κάνουμε με σχέσεις των ανθρώπων, αυτομάτως πάμε σε τομείς του δικαίου όπως είναι το εμπορικό, το αστικό και το εργατικό δίκαιο. Αυτά όλα αφορούν ειρηνικές καταστάσεις. Ακόμα δεν έχουμε καμία έννοια περιεχομένου, απλώς ξέρουμε που να εντάξουμε το περιεχόμενο. Αυτή η δουλειά είναι συστηματικά και αυτομάτως επιστημονική.

11. Οι απαγορευμένες πράξεις

Οι απαγορευμένες πράξεις είναι στο ποινικό δίκαιο.

12. Οι σχέσεις με τη διοίκηση

Είναι στο διοικητικό δίκαιο

13. Φιλοσοφία και μια θεωρία του δικαίου

Στο δίκαιο θέλουμε να ξέρουμε και τι είναι ένας κανόνας. Άρα, χρειαζόμαστε μια φιλοσοφία και μια θεωρία του δικαίου που να μας λέει τι είναι αυτοί οι κανόνες.

14. Μεθοδολογία του δικαίου

Θέλουμε επίσης να ξέρουμε πώς ένας νομικός εφαρμόζει και ερμηνεύει τους κανόνες. Άρα, θέλουμε μια μεθοδολογία του δικαίου.

15. Κοινωνιολογία του δικαίου

Θέλουμε να ξέρουμε πώς λειτουργεί το δίκαιο σε μια κοινωνία σαν ρυθμιστικό σύστημα. Άρα, θέλουμε μια κοινωνιολογία του δικαίου.

16. Επεξεργασία της ιστορίας του δικαίου

Επίσης, θέλουμε να ξέρουμε τι έχει ισχύσει μέχρι σήμερα στην ιστορία του δικαίου. Άρα, θέλουμε και μια επεξεργασία της ιστορίας του δικαίου.

17. Νομικός

Όλη αυτή η γνώση του δικαίου δεν μπορεί παρά να δομείται, να παράγεται και να αναπαράγεται μέσα από μία πανεπιστημιακή σχολή. Ο νομικός είναι αυτός που θα εκφέρει γνώμη για το τι ισχύει και τι δεν ισχύει κάθε φορά. Γι' αυτό το λόγο ο νομικός είναι εκείνος στον οποίο καταφεύγουμε όταν έχουμε μία απορία νομικού τύπου. Ο νομικός λοιπόν είναι γνώστης μιας ολόκληρης δομής άρθρωσης της χρήσης των κανόνων του δικαίου.

Όπως στη Φιλοσοφία έχουμε γνώμες έτσι και στο δίκαιο κάλλιστα μπορούμε να δουλέψουμε με γνώμες. Απλώς στη Φιλοσοφία η δυνατότητα πειθούς είναι πιο ανοιχτή απ' ότι στο δίκαιο, όπου εκεί η τελική απόφαση για το τι ισχύει και τι δεν ισχύει είναι θεσμική.

Η έκφραση λοιπόν μιας γνώμης δεν κάνει κάτι αντιεπιστημονικό. Το να λέμε ότι η νομική δεν είναι επιστήμη διότι αλλάζει ο νόμος, δεν μπορεί να ισχύσει. Πέρα από το νόμο που αλλάζει ως περιεχόμενο, υπάρχουν άπειρες άλλες παράμετροι τις οποίες πρέπει να ξέρει κανείς για να μπορεί να εξετάσει και να κατανοήσει αυτό το νόμο.

18 Η σχέση έκφρασης γνώμης και αλήθειας ως θέμα της πρακτικής φιλοσοφίας

Η νομική είναι μια πρακτική επιστήμη, άρα ανήκει στη γνώση υπό τις προϋποθέσεις του πρακτικού λόγου. Όσο η ηθική για τον φιλόσοφο είναι ένα σύνολο παραδοχών που μπορεί να έχουν μια τιμή ορθότητας και αποδειξιμότητας, άλλο τόσο και η δουλειά του νομικού είναι σε ένα επίπεδο πρακτικό αλλά μπορεί να διεκδικήσει και αυτή εχέγγυα ορθότητας.

19. Ποια είναι στην φιλοσοφική παράδοση η βασική μας δυνατότητα προσέγγισης του ορθού;

Η δυνατότητα που έχω για να βρω το σωστό μέσα από την αρετή είναι η ενεργοποίηση μιας άλλης πνευματικής αρετής που λέγεται φρόνηση (Αριστοτέλης, να βρω και τη διαφάνεια πριν). Η φρόνηση έχει να κάνει με τα ένδοξα. Γι' αυτό στην πρακτική φιλοσοφία δεν μπορώ να έχω μια απόδειξη μαθηματικού τύπου, γιατί ακριβώς πρόκειται για ένδοξα και στα ένδοξα λέει ο Αριστοτέλης μετράει είτε η γνώμη του ενός αναγνωρισμένου σοφού είτε κάποιων που είναι σε

θέση να έχουν μια καλύτερη άποψη από άλλους είτε των περισσότερων. Αυτή τη φρόνηση εμπιστευόμαστε. Εμπιστευόμαστε την κρίση κάποιων άλλων που ξέρουν κάτι παραπάνω.

20. Νομική κρίση

Τα νομικά τελικά είναι κρίση. Κάτι είναι έτσι και κάτι είναι αλλιώς. Πάντα έχουμε στα νομικά, δηλαδή, μια διάζευξη. Μπορούμε να έχουμε βέβαια μια συμφωνία. Δεν αποκλείει η διάζευξη τη συμφωνία στα νομικά. Γι' αυτό κι αν βάλουμε κάτω τις ανθρώπινες σχέσεις, θα δούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό τηρεί κάποιο κανόνα δικαίου είτε το ξέρουμε είτε όχι. Σε αυτή την περίπτωση βρίσκονται σε νομική φυσιολογία ενώ, εάν ένα μικρό ποσοστό διαφωνεί, βρίσκεται σε νομική παθολογία. Αυτό το μικρό ποσοστό δείχνει ότι το δίκαιο καταλήγει τελικά σε μία κρίση. Δηλαδή, ποιος απ' τον Α ή τον Β έχει μια υποχρέωση ή ένα δικαίωμα.

Επομένως, η νομική κρίση στηρίζεται στην έννοια του δικαιώματος, η οποία αντιστοιχεί στην υποχρέωση κάποιων άλλων. Αυτό είναι το βασικό ζήτημα που αφορά οποιαδήποτε ρύθμιση μέσω του δικαίου. Δηλαδή, η ρύθμιση με κάθε κανόνα δικαίου, δίνει σε κάποιον μια εξουσία πάνω σε κάτι και δίνει σε κάποιον άλλο μια υποχρέωση, ώστε να γίνει αντιστοίχιση αυτής της εξουσίας με την υποχρέωση κάποιου άλλου. Το δικαίωμα είναι η εξουσία που έχει κάποιος Α να απαιτήσει από τον Β μία πράξη ή μία παράλειψη.

Στο δίκαιο παίρνουμε περιστατικά της ανθρώπινης συμβίωσης, τα οποία έχουν μια κανονικότητα και τα ρυθμίζουμε. Έχουμε υποχρεώσεις που είναι άμεσες, όπως οι ανταλλαγές αλλά έχουμε και υποχρεώσεις που είναι έμμεσες όπως η δωρεά. Αν κάποιος μου κάνει μια δωρεά εγώ έχω υποχρέωση να μην είμαι αγράριστος απέναντί του. Αν συμβεί αυτό τότε η δωρεά μπορεί να ανακληθεί από τον δωρητή.

21. Δομή κανόνων δικαίου

Οι κανόνες του δικαίου έχουν όρους και αποτελέσματα. Η κρίση που στηρίζεται σε μια φρονητική λειτουργία εξαρτάται από την πλήρωση των όρων ενός κανόνα δικαίου. Και αυτή είναι η λεγόμενη δικαιοδοτική πράξη.

22. Υποσχετικές δικαιοπραξίες

Οι υποσχετικές δικαιοπραξίες είναι διαφορετικές από τις εκποιητικές. Για παράδειγμα, εγώ μπορώ να υποσχεθώ σε δέκα άτομα ότι θα τους κάνω δωρεά. Αυτός που θα πάρει τη δωρεά στο χέρι του αποκτά την κυριότητα. Πολλές φορές κοιτάμε αν είναι έγκυρη τόσο η υποσχετική όσο και η εκποιητική δικαιοπραξία. Και αυτό έχει τεράστια διαφορά γι' αυτό και το αστικό δίκαιο έχει πέντε μέρη

23. Το αστικό δίκαιο έχει πέντε μέρη

1. Γενικές αρχές: ποια είναι τα πρόσωπα, σχηματισμό βούλησης, κτλ.
2. Ενοχικό δίκαιο : το δίκαιο των ενοχών, δηλαδή της υποχρέωσης κάποιου προς παροχή, έχουμε όλους τους τύπους των συμβάσεων.
3. Εμπράγματο δίκαιο: αφορά τη σχέση μας με τα πράγματα, δηλαδή την κυριότητα στα πράγματα, τη νομή των πραγμάτων, την κατοχή των πραγμάτων, την προστασία αυτών, κτλπ. Άρα, εδώ έχουμε σχέσεις ανθρώπων-πραγμάτων και σχέσεις μεταβίβασης κυριότητας των πραγμάτων.
4. Οικογενειακό δίκαιο: αφορά σχέσεις συζύγων και γονέων –τέκνων.
5. Κληρονομικό δίκαιο: αναφέρεται στη σύνταξη και στον τύπο της διαθήκης.

Βλέπουμε λοιπόν ότι ο άνθρωπος από τη στιγμή που γεννιέται θεωρείται το πρόσωπο (γενικές αρχές), μετά αποκτάει την ικανότητα να κάνει συμβάσεις (ενοχικό δίκαιο), στη συνέχεια αποκτάει πράγματα (Εμπράγματο δίκαιο), στη συνέχεια παντρεύεται και κάνει οικογένεια (Οικογενειακό δίκαιο) και τέλος πεθαίνει και αφήνει τα πράγματά του σε άλλους (Κληρονομικό δίκαιο). Ουσιαστικά το δίκαιο παρακολουθεί όλη μας τη ζωή. Είναι μια πορεία ζωής που την ακολουθεί ακόμα και η δομή του αστικού κώδικα.

24. Επιστημονικότητα δικαίου

Η νομική λοιπόν συμβουλή στηρίζεται σε μια γνώση της παραπάνω δομής και σε μια γνώση των κατηγοριών και των λύσεων που έχει δώσει ο νομοθέτης στην εκάστοτε εποχή. Οι λύσεις διαφέρουν αλλά οι κατηγοριοποιήσεις υπάρχουν για χρόνια. Γι' αυτό και αυτό που θεωρείται

μεταβλητό στο δίκαιο δεν αλλοιώνει της επιστημονικότητα και την συστηματικότητα του δικαίου.

25. Συμβολαιογράφος-νομική πράξη

Ο συμβολαιογράφος κάνει ένα συμβόλαιο. Το συμβόλαιο αυτό έχει μια διαπλαστική ενέργεια. Άρα, κάνει μία νομική πράξη. Μια νομική πράξη είναι μια πράξη που φέρει μια αλλαγή στη νομική κατάσταση του κόσμου, όπως είναι η μεταβίβαση κυριότητας. Από τη νομική συμβουλή του δικηγόρου λοιπόν φτάνουμε στη νομική πράξη.

26. Από τη διαφορά στη νομική κρίση

Για να υπάρχει κοινωνική ειρήνη θα πρέπει να περάσουμε από τη διαφορά στη νομική κρίση, η οποία είναι θεσμική κρίση. Έχουμε ως διαμεσολαβητή τη νομική κρίση ή δικανική κρίση , την οποία κάνει ο δικαστής.

27. Ο δικαστής

Ο δικαστής είναι ένας νομικός, ο οποίος είναι δημόσιος λειτουργός, όπως και ο ακαδημαϊκός καθηγητής, διότι τους έχει εμπιστευτεί η πολιτεία μία συγκεκριμένη δημόσια λειτουργία. Ο δικαστής θα προχωρήσει με αυτό που ονομάζουμε δικαιοδοτική πράξη, δηλαδή θα δώσει σε κάποιον ένα δικαίωμα , το οποίο αμφισβητεί κάποιος άλλος αλλά σε μια έκταση που θα ορίσει ο ίδιος ο δικαστής. Άρα, η δικαιοδοτική πράξη έχει τη μορφή μιας απόφασης. Η απόφασή του στηρίζεται σε αυτά που προστάζει ο νόμος.

28. Νομικός τρόπος σκέψης/μεθοδολογία του δικαίου

Για να εκδοθεί μια απόφαση έχουμε τον λεγόμενο νομικό τρόπο σκέψης:

Μια προσφυγή σε ένα δικαστήριο έχει πάντα δύο μέρη: μια κρίση για το παραδεκτό της αγωγής και μια κρίση για το βάσιμο της αγωγής. Αυτές είναι οι δύο κατευθύνσεις της σκέψης ενός δικαστή.

30. Βασικές κατηγορίες του παραδεκτού μιας αγωγής

Ένας δικαστής κοιτάει αν έχει αρμοδιότητα καθ' ύλην ή κατά τόπον. Αυτά όλα τα μαθαίνουμε στο δικονομικό δίκαιο.

31. Το βάσιμο της αγωγής

Αυτά τα οποία μου εκθέτει κανείς ως γεγονότα μιας βιοτικής περίπτωσης, αν τα υποθέσω ως αληθινά, τότε θα δώσω σε κάποιον κάποιο δικαίωμα. Το βάσιμο της αγωγής είναι το τελικό στοιχείο, το οποίο κρίνει ο δικαστής για να κάνει δεκτή ή όχι μια αγωγή. Για να το κάνει αυτό θα πρέπει να δει συγκριτικά τη βιοτική περίπτωση σε σχέση με ένα νόμο.

32. Ευθύνη από αδικοπραξία

Αδικοπραξία είναι εκείνη η βιοτική περίπτωση στην οποία έχουμε ζημιώσει ή περιορίσει την ελευθερία του άλλου χωρίς να έχουμε πριν κάποια σχέση μαζί του. Έχουμε τη γέννηση μιας πρωτότυπης διαφοράς μεταξύ προσώπων. Ευθύνη είναι η υποχρέωσή μου απέναντι σε κάποιον άλλον να αποκαταστήσω την βλάβη που προκάλεσα.

33. Πραγματικό του κανόνα δικαίου

Η προϋπόθεση (αν γίνει αυτό ή αυτό] τό ο νόμος επιβάλλει να γίνει Αυτή είναι η έννομη συνέπεια.

Το πραγματικό του κανόνα του άρθρου 914 είναι : όποιος παράνομα και υπαίτια ζημιώσε άλλον

Η έννομη συνέπεια είναι: υποχρεώνεται να τον αποζημιώσει

Το πραγματικό του κανόνα δικαίου δεν είναι μια αναφορά πραγματικά περιστατικά αλλά μια αναφορά σε νομικές προϋποθέσεις και η έννομη συνέπεια σε σχέση με την αποζημίωση είναι εξαιρετικά σύνθετος όρος.

Όλα αυτά τα λέμε για να δούμε ότι η νομική είναι επιστήμη γιατί έχει δικές της κατηγορίες κατανόησης του κόσμου.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Πανεπιστήμιο Πατρών, Παρούσης Μιχαήλ 2015. «Φιλοσοφία του Δικαίου. Το δίκαιο ως επιστήμη». Έκδοση: 1.0. Πάτρα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <https://eclass.upatras.gr/courses/PHIL1918/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Πατρών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

